

PORTA LINGUA – 2012

***Szaknyelv kutatási
irányzatok és
alkalmazások***

**cikkek, tanulmányok
a hazai szaknyelvoktatásról
és -kutatásról**

**2012
DEBRECEN**

Sorozatszerkesztő:
Dr. Silye Magdolna

Lektorok:
Dr. Kurtán Zsuzsa
Dr. Sturcz Zoltán
Dr. Troy B. Wiwczarowski

Technikai munkatárs:
Jakabné Bajusz Jolán

ISSN 1785-2420

Kiadja:
Szaknyelvoktatók és -Kutatók Országos Egyesülete
Center-Print Nyomda Debrecen
2012

TARTALOM

TERMINOLÓGIA, LEXIKOLÓGIA

BAGÓ PÉTER – MURÁTH JUDIT: Fogalmi struktúrák vizsgálata számítógépes támogatással	11
BIRÓNÉ UDVARI KATALIN: Autentikus vs. eredeti szakszöveg	19
DORÓ KATALIN: Tudományos nyelvi formulák angol alapszakos szakdolgozatok bevezetőjében	27
FOGARASI-NUBER KATALIN: Sérülésleírások terminológiájának német-magyar kontrasztív vizsgálata	35
MÉSZÁROS ÁGNES: Módszertani kérdések a diakrón szakszókincskutatásban	51
MURÁTH JUDIT: ECQA Terminology Manager – Basic Új szakmai profil Európában és Magyarországon	59
NOVÁK BARNABÁS: Az érvényesség és a hatályosság fordíthatósága az olasz és a magyar jogi terminológia tükrében	67
STURCZ ZOLTÁN: Észrevételek az anglicizmusok fogalmi és használati köréhez	77
VOLEK-NAGY KRISZTINA: A magyar zenei utasítások morfológiai elemzése	87

SZÖVEGTAN, DISKURZUS, RETORIKA

BARANYAI TAMÁS: Inadekvát stílusjegyek megnyilvánulása diplomáciai jellegű szövegekben	97
DOBOS CSILLA: Jogi szövegtipológia. Szövegek csoportosításának különböző lehetőségei és szempontjai a jog területén	109
MIHALOVICS ÁRPÁD: A parole–nyelvészet diszciplínái: pragmatika, diskurzuselemzés, retorika, stilisztika	121
NAGANO, ROBIN LEE: Allusions in titles of research articles	135
SÁRKÁNYNÉ LŐRINC ANITA – KRÁNICZ RITA – HAMBUCHNÉ KŐHALMI ANIKÓ – RÉBÉK-NAGY GÁBOR: Dominancia viszonyok a hibajavítások tükrében orvos-beteg párbeszédekben és kórházpedagógusok tanóráin	145

Doró Katalin
 Szegedi Tudományegyetem
 Bölcsészettudományi Kar
 Angoltanár-képző és Alkalmazott Nyelvészeti Tanszék

Tudományos nyelvi formulák angol alapszakos szakdolgozatok bevezetőjében

A legtöbb szöveg, beleértve a tanulmányokat is, olyan többszavas lexikai egységekből áll, melyek a szövegek vázát alkotják azok témájától függetlenül. A jelen dolgozat arra keresi a választ, hogy a szakdolgozati írók milyen nyelvi formulákat használnak a célok kijelölésére. Húsz szakdolgozat vizsgálata során összehasonlításra kerülnek az irodalom és az alkalmazott nyelvészet témában írt dolgozatok és egy online frázisgyűjtemény példái. Az elemzés arra világított rá, hogy a tudományos formulák közepes mértékben kötöttek, a kulcsszavak és a szerkezetek használatában variabilitást találtunk. A hallgatók munkái azt mutatják, hogy passzívan ismerik a tudományos konvenciókat, azonban nyelvhasználatukban keveredik a tudományos és az informális stílus. A tapasztalatok felhasználhatóak a tudományos írás oktatásakor és szakdolgozati konzultációk során is.

Kulcsszavak: idegen nyelv, angol nyelv, anglisztika szak, tudományos szókincs, nyelvi formulák, szakdolgozat

Bevezetés

Tanulmányt idegen nyelven írni nehéz feladat. Ez különösen igaz akkor, amikor a szerző élete első komolyabb tudományos művén dolgozik. Az idegen nyelven írt szakdolgozat a nyelvszakosok esetében nemcsak azért komoly kihívás, mert hosszabb művet még anyanyelven sem sokan írtak, hanem azért is, mert tudományos nyelvi repertoárjuk limitált, s kutatási módszertanban sem járatosak. Jóllehet a hallgatók jelentős mennyiségű szakirodalom-olvasási feladatot kapnak már BA szintű tanulmányaik során, a három év alatt leginkább passzív tudományos nyelvezetre és szókincsre tesznek szert. A dolgozat felépítésén és tartalmán (pl. a kutatás kidolgozottságán, az adatok elemzésén) túl a nyelvi megformáltság valószínűleg a legfontosabb szempont egy mű értékelésekor, s sokat ronthat vagy javíthat annak megítélésén.

Számos kutató mutatott rá arra, hogy a tudományos szövegek vázát is hosszabb-rövidebb szósorok, formulák alkotják, de ezek elsajátítása és szövegekbe való beépítése idő és gyakorlás kérdése (Li - Schmitt, 2009; Baker - Chen, 2010). Jelentős különbségek mutatkoznak gyakran publikáló, tapasztalt szerzők és kevésbé tapasztalt vagy nem anyanyelven írók között a tudományos szósorok használatában (Allen, 2009).

Jelen tanulmányban azt vizsgálom, hogy anglisztika szakdolgozatok bevezetőjében milyen nyelvi formulákkal utalnak a szerzők a tanulmány céljára és annak jelentőségére. Választásom azért esett a bevezetőkre, mivel a

dolgozatban itt történik először pontos utalás a célokra és módszerekre, továbbá fontos, hogy a világosság kedvéért ez minél inkább a tapasztalt kutatók által használt és elfogadott módon történjen.

A tudományos írásorák és a szakdolgozati konzultációk során a hallgatók sokszor komoly fogalmazási nehézségekről adnak számot. Mivel leggyakrabban még a szakmailag jó ötleteket, eredményeket is nehezen tudják átadni írásban, nemegyszer a szakdolgozatok előzetes változatai informálisak, vagy olyan mértékben tartalmazznak nyelvi kölcsönzést, hogy az már a plagizálás fogalmát is kimeríti. A nagyobb nyelvi egységek tudatos és célzott tanításával azonban a nyelvi problémák egy része elkerülhető. A szakdolgozatok elemzése elengedhetetlenül fontos információval szolgálhat arra nézve, hogy a hallgatók hova jutnak el BA szintű tanulmányaik végére, s milyen irányba szükséges fejleszteni tudományos szókincsüket és stílusukat.

Nyelvi formulák

A szókincskutatás és tanítás területén nagy figyelmet kapott az utóbbi évtizedekben az a felismerés, hogy mind a beszélt, mind az írott nyelvhasználatra jellemzőek olyan szósortok, melyek többé vagy kevésbé kötöttek. A szakirodalom ezeket az együtt előforduló szósortokat különböző elnevezéssel illette. Az angol tudományos nyelvhasználattal kapcsolatban olvashatunk többek között kollokációkról (*collocations*, vö Durrant, 2009), kötött kifejezésekről (*fixed expressions*, vö Hillert - Swinney, 2001), szókötegekről (*lexical bundles*, vö Biber - Barbieri, 2007), lexikai egységekről (*lexical chunks*, vö Khuwaileh, 1999), formulákról (*academic formulas*, vö Simpson-Vlach - Ellis, 2010) formulaszerű elemekről (*formulaic sequences*, vö Schmitt, 2004) és lexikai kifejezésekről (*lexical phrases*, vö Li-Schmitt, 2009). A fenti szerzők egyetértenek abban, hogy ezek a lexikai elemek előre gyártott, készen kapott szósortok, melyek gyakran fordulnak elő szóban vagy írásban. Általában egységekben tárolódnak és kerülnek lehívásra a mentális lexikonból, s ezáltal csökkentik a kódoláshoz szükséges erőfeszítést, gördülékenyebbé és gyorsabbá teszik a kommunikációt. A formulaszerű elemek vagy frázisok tipikus kommunikációs szándékokhoz kötődnek, s jelölik a stílust, műfajt, regisztert és a nyelvhasználó identitását.

Amikor tudományos szöveget írunk, egy szakmai közösség tagjaivá kívánunk válni, s ehhez elengedhetetlen, hogy gondolatainkat és adatainkat a konvencióknak megfelelő nyelvi stílussal, szövegfelépítéssel közvetítsük. A szöveg egyes lépéseit érdemes nemcsak központoszással és sortöréssel jelölni, hanem nyelviileg is bevezetni. Az írott tudományos diskurzusra olyan hosszabb szósortok jellemzőek, melyek különböző tudományterületeken hasonló formában jelennek meg, némi variabilitást és flexibilitást mutatva.

Ilyenek például magyarul *a jelen tanulmány arra keresi a választ vagy a kutatásba 100 adatközlőt vontunk be* szósortok. Statisztikán alapuló elemzések igyekeztek listába szedni az anyanyelvi és nem anyanyelvi angol tudományos szövegek szókötegeit, ezen kutatások azonban többnyire olyan négyszavas szósortokat vizsgáltak, amelyek a mondatok közepén helyezkednek el (lásd pl. Baker - Chen, 2010; Simpson-Vlach - Ellis, 2010). Amennyiben azonban engedünk a variabilitásnak és nem csak a gyakoriságot tartjuk szem előtt, észrevehetjük, hogy tanulmányokban, tudományos dolgozatokban nagyon fontos szerepet kapnak a bekezdéseket, mondatokat bevezető szósortok, amelyek a legtöbb esetben akár tíz vagy több szósortan összefüggő szóból állnak. Ilyen például a *To date there has been little agreement on...* vagy *The present findings seem to be consistent with other research which found...* Ezekre a szósortokra a jelen tanulmányban tudományos nyelvi formulaként utalok.

A kutatás célja, anyag, módszerek

Az itt ismertetett kutatás célja végzős BA anglisztika szakos hallgatók tudományos nyelvhasználatának elemzése szakdolgozataikban. A terjedelmi korlátok miatt jelen tanulmány azon nyelvi formulákra szorítkozik, melyek a szakdolgozatok első fejezetében a dolgozat céljára utaló mondatokat, tagmondatokat vezetnek be. Néhány (tag)mondaton belüli szócsoporthat megjelenik a dolgozatokban, de ezeket nem vettük bele az elemzésbe. Ilyen például az *... is also in the centre of attention of this paper* szósort.

A vizsgálódásra kiválasztott szövegrészek 10 irodalom témájú és 10 alkalmazott nyelvészeti dolgozathat származnak. A diszciplína-specifikus megkülönböztetésnek azért lehet jelentősége, mert ezen szakdolgozatok absztraktjának elemzésekor jelentős különbséget találtunk a tudományos nyelvhasználatot illetően a nyelvészeti és a más témában írt dolgozatok között (Doró, 2011). Korábbi vizsgálatok felhívták a figyelmet arra, hogy a különböző tudományterületeken publikált tanulmányok elején nem egyforma részletességgel találhatók utalások a háttér-információkra, a célokra, a módszerekre és az adatokra (Pho, 2009; Sheldon, 2011), melyek így formulahasználatban is eltérhetnek. Azt várjuk azonban, hogy minden tudományos dolgozat bevezetőjében utalás történik a témára és a célokra, hiszen e nélkül hiányérzete marad az olvasónak. A dolgozatokból kigyűjtött (tag)mondatkezdő formulák a szókincsbeli és felépítésbéli elemzésen túl összehasonlításra kerülnek a Manchester University interneten hozzáférhető Academic phrasebankjában felsoroltakkal.

Eredmények és értékelésük

A szakdolgozatok bevezetőjében nehéz volt bizonyos esetekben elkülöníteni a célokat és a módszereket leíró részeket, mivel néhány irodalom dolgozat fő értékének a szerzők az egyes fejezetek megírását vagy az eddig ismert szakirodalom bemutatását jelölték meg. Ugyanakkor ezeket inkább a módszertan bemutatásaként kategorizáltam, így a jelen elemzésbe nem kerültek bele (pl. *For this purpose, I try to prove this fact ...; First of all, I intend to examine...; On the basis of the collected data I am going to attempt to sketch a comprehensive picture of...*). Hasonló összemosódást tapasztaltam a nem nyelvészeti témájú szakdolgozatok absztraktjainak elemzésekor is (Doró, 2011).

A formulák a legtöbb esetben valóban mondatkezdők, s a célra vagy egy főneves szerkezet, vagy egy igei csoport utal. Szerkezetüket tekintve ezek megegyeznek az Academic phrasebank kétféle példasorával (lásd 1. melléklet).

A tíz irodalom tárgyú dolgozathoz összesen 18 olyan mondatkezdő formula került kigyűjtésre, melyek egyértelműen a dolgozatok fő célját jelölik meg. A számokból látszik, hogy hét dolgozatban többszörös utalást találunk a célokra. Ez vagy pontosítást, magyarázatot jelent (lásd pl. 2. melléklet Lit 4), vagy a szerző több részletben fejti ki a mű alcéljait (lásd pl. 2. melléklet Lit 3). A nyelvészeti dolgozatok esetében 21 mondatkezdő formulát olvashatunk, mivel itt két dolgozatban is előfordult négy mondatkezdő szócsoporthoz (lásd 3. melléklet Ling 4 és 6). Két dolgozat csak általános témamegjelölést ad pontosabb célmeghatározás és tudományos frázishasználat nélkül, melyek így nem feleltek meg a válogatási kritériumnak (*The topic of my paper is...; My paper is about...*), s így került a mellékletekbe csak kétszer kilenc dolgozat.

Amennyiben szókinszvizsgálatnak vetjük alá a kigyűjtött formulákat, a legszembetűnőbb a dolgozatra és a célra való utalás módja. A 39 formulában összesen tizenegy esetben *paper*, ötben *thesis*, négyben *study* és háromban *essay* megnevezéssel találkozunk. A személytelen főnévi alany helyett azonban tizenkétszer olvashatunk egyes szám első személyű *I* névmást, és további tízszer *my* birtokos névmást, melyekkel a szerző az angol nyelvű tudományos közleményekben elfogadott, ám kevésbé preferált személyes hangnemet jelöl. Mind az irodalom, mint a nyelvészet dolgozatokban gyakori a *the aim of this study is to* szerkezetű bevezetők. A cél szóra ezekben a szósorokban gyakorisági sorrendben a következő szavak fordulnak elő: *aim, objective, goal, focus*.

Szintén jellemzőek a bevezetők a főnévi szerkezet+ige/igei szerkezet szócsoporthoz, melyekben az ige és az ige+főnévi kapcsolatok változatos képet mutatnak. Az *intends to show*, *a seeks to explore*, *a provides*

an interpretation for és a *will argue next to* típusú szósorok jól alkalmazott tudományos stílusra utalnak. Azonban előfordulnak kevésbé szerencsés lexikai választások, melyek származhatnak a tapasztalatlanságból, a bizonytalan nyelvhasználatból, vagy a célok pontatlanságából is. Az *I want to see* és az *I want to find out* szósorok a legszembetűnőbb példák nem tudományos stílusú bevezetőkre.

Gyakran keverednek egyazon bevezetőn belül a formális és informális nyelvhasználat jelei. Ezt mutatják szemléletesen a Ling 4, 6 és 7 formulasorai, melyekben megtaláljuk a bevezetők jellemző kulcsszavakat vagy szósorokat, de ezek személyes hangnemmel és szóhasználattal párosulnak, például *All in all the main aims of my thesis are to find the most important variable... vagy I also want to find out ....* Szintén indokolatlannak tűnik az általában jelen időben megjelölt célokat jövő idejűekkel párosítani, melyre a Lit 2 dolgozatban a *The aim of the present paper is to provide an interpretation for...This paper will be a search for...* típusú példát olvashatjuk.

Összegzés és kitekintés

Elemzésünk során megállapítottuk, hogy két szakdolgozat kivételével mindegyikben találunk világos célmegjelölést olyan mondatokban, melyeket többé-kevésbé kötött nyelvi formulák vezetnek be. Ezek közül nem egy nagy hasonlóságot mutat az Academic phrasebank gyűjteményében találhatóakkal. Míg az irodalom témájú dolgozatok esetében nehezebbnek bizonyult a célkitűzésekre vonatkozó mondatok beazonosítása, addig ezek kisebb variabilitást mutattak nyelvhasználatukban, mint a nyelvészeti dolgozatokban találhatóak. Mindkét alcsoportra jellemzőek a többszörös utalások, melyekre a szerzők különböző frázisokat használtak.

Összességében megállapítható, hogy a hallgatók ismerik a célokat bevezető tudományos formulákat, de azok használata gyakran egyszerűsödik vagy keveredik személyesebb hangvétellel. Valószínűleg a végzős nyelvszakosok nagyságrendekkel nagyobb passzív szókinccsel rendelkeznek szakirodalmi ismeretüknek köszönhetően, mint amit felhasználnak egy szakdolgozat írása során. A kigyűjtött példák alátámasztani látszanak azon felvetésünket, mely szerint az explicit tudományos szókinccstanításnak jelentős szerepe lehet, de emellett a dolgozaton belüli egységes stílus hangsúlyozása is fontos. A cél, hogy a hallgatók a szakdolgozatírásra már olyan nyelvi készséggel rendelkezzenek, melyek segítségével sikeresebben kerülhetik el plagizálásnak számító nyelvi kölcsönzéseket és jobban tudnak koncentrálni a dolgozatuk tartalmára is.

Hivatkozások

- Allen, D. (2009): Lexical bundles in learner writing: An analysis of formulaic language in the ALESS learner corpus. *Komaba Journal of English Education*, 1, 105-127.
- Baker, P. - Chen. Y. (2010): Lexical bundles in L1 and L2 academic writing. *Language Learning & Technology* 14/2, 30-49.
- Biber, D. - Barbieri, F. (2007): Lexical bundles in university spoken and written registers. *English for Specific Purposes* 26, 263-286.
- Doró, K. (2011): Szakdolgozati összefoglaló mint interkulturális kommunikációs műfaj nyelvszakosok esetében. Elhangzott: *Az interkulturális kommunikáció elmélete és gyakorlata* című konferencián Budapesten, 2011. október 24-én.
- Durrant, P. (2009): Investigating the viability of a collocation list for students of English for academic purposes. *English for Specific Purposes* 28/3, 157-169.
- Hillert, D. - Swinney, D. (2001): The processing of fixed expressions during sentence comprehension In: Cienki, A. - Luka, B. J. - Smith, M.B. (eds.): *Conceptual and discourse factors in linguistic structure*. CSLI Publications: Stanford, CA. 107-122.
- Khuwaileh, A. A. (1999): The role of chunks, phrase and body language in understanding co-ordinated academic lectures. *System* 27/2, 249-260.
- Li, J. - Schmitt, N. (2009): The acquisition of lexical phrases in academic writing: A longitudinal case study. *Journal of Second Language Writing* 18, 85-102.
- Pho, P. D. (2009): Linguistic realization of rhetoric structure: a corpus-based study of research-article abstracts and introductions in applied linguistics and education technology. In: Gries, S. T. - Wulff, S. - Davies, M. (eds.): *Corpus-linguistic applications: current studies, new directions*. Rodopi: Amsterdam. 135-152.
- Schmitt, N. (2004): *Formulaic sequences: Acquisition, processing and use*. John Benjamins: Amsterdam
- Simpson-Vlach, R. - Ellis, N. C. (2010): An academic formulas list: new methods in phraseology research. *Applied Linguistics* 31/4, 487-512.
- Sheldon, E. (2011): Rhetorical differences in RA introductions written by English L1 and L2 and Castilian Spanish L1 writers. *Journal of English for Academic Purposes* 10, 238-251.

Honlapok

Academic phrasebank <http://www.phrasebank.manchester.ac.uk/>

Mellékletek

1. melléklet

Az Academic phrasebank fókusz, célt és érvelést kijelölő formulái

This paper will focus on/examine/give an account of .....
This essay seeks to remedy these problems by analysing the literature of .....
The objectives of this research are to determine whether .....
This paper seeks to address the following questions:
This essay critically examines/discusses/traces .....
The purpose of this paper is to review recent research into the .....
This paper will review the research conducted on .....
This chapter reviews the literature concerning the usefulness of using .....
The aim of this paper is to determine/examine .....
The aim of this study was to evaluate and validate .....

In this paper I argue that .....
In the pages that follow, it will be argued that .....
This paper attempts to show that .....
In this essay, I attempt to defend the view that

2. melléklet

Irodalom témájú szakdolgozatok célt megjelölő bevezető formulái

Lit 1	<i>In this thesis my objective is to ...</i> <i>I also intend to find an explanation why ...</i>
Lit 2	<i>The aim of the present paper is to provide an interpretation for...</i> <i>This paper will be a search for...</i>
Lit 3	<i>This essay provides a review ...</i> <i>This study concentrates on ...</i> <i>Furthermore, this essay will argue next to the importance of ...</i>
Lit 4	<i>This paper is intended to discover the relationship between ...</i> <i>In other words, the essay aims at finding ...</i>
Lit 5	<i>The aim of this BA Thesis is to analyze ...</i> <i>...the first part is destined to give a general description of her art, in which I wish to prove why ...</i> <i>I would also like to demonstrate how and why ...</i>
Lit 6	<i>My paper attempts to examine ...</i>
Lit 7	<i>In the present paper, I make an attempt to demonstrate that...</i> <i>My purpose, therefore, is to investigate how ...</i>
Lit 8	<i>The goal of my thesis is to find ...</i> <i>Firstly, I intend to show how ...</i>
Lit 9	<i>My aim is to prove that...</i>